

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 130

מסכת בבא קמא קי"ד-קי"ט

בס"ד, ג' כסלו תשס"ב

השבוע בגליון

- כתר תורה שנשדד על ידי הנאצים
- מנהג להחזיר חפצים גזולים ואבודים
- האם עני חייב להחזיר חפץ גזול לעשיר? ■ סגולה להינצל ממשכבות זרות בתפילה
- חתולים לשמירה מנחשים
- חלוקת נטל המסים באיזה אופן?
- תשלום שכרו של שתדלן
- חולה שהתחייב מחיר מפולפל תמורת ביצוע ניתוח דחוף
- רשות הדואר בשימוש הגנבים!
- קניית עליה לתורה כדי להשיב גזילה

דבר העורך

יהודים יקרים ואהובים!
"יהודים יקרים ואהובים! זה הוא הדף היומי! שהיהודי ילמד, שייכנס לבית המדרש, אז הוא מאושר".
במילים פשוטות אלו, שבקו מעומק ליבו, פנה הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצוק"ל בשנת תשמ"ג אל לומדי "הדף היומי", בנשוא את דבריו במעמד סיום המחזור השמיני של הדף היומי. "שהיהודי ילמד, שייכנס לבית המדרש, אז הוא מאושר".
**כאשר הדברים נשמעים מפיו של גדול בישראל, שעמל כל ימיו בלימוד התורה והגה בה בהתמדה מופלאה, הם מקבלים מימד עמוק בעל משמעות מיוחדת לכל אדם. הוד קדומים, ננסך בהם. קולותיהם של גדולי ישראל זצ"ל, הי"חפץ חיים", רבי חיים עוזר גרודזינסקי, רבי איסר זלמן מלצר והרב מברסקי, שהאצילו עליו מאור תורות והנהגות, ואשר עמם התפלפל בריחתא דאורייתא, נוסכים בקולו, ומשמיעים בקול אדירים שבוקע לבבות, את קריאת הקודש המהדהדת מאז היותנו לעם: "יהודי! רגליך ורגלי אבותיך עמדו על הר סיני! המשיך את שלשלת הדורות! קבע את מקומך בספסל שבבית המדרש החמים ולמד תורה! זוהי תכליתך. כי לכך נוצרת".
מספר הרה"ג ר' אליעזר טורק שליט"א:
באחד הימים נכנס בחור משיבת פונטובי לביתו של הרב שך זצ"ל והבחין, כי פניו של הגאון אינם כתמול שלשום. ראשו כבד עליו, גופו חלוש וכולו נתון בסערה. חרד לשלום רבו ניגש הבחור אל הרבנית ע"ה, שמה יכול הוא לסייע בדבר מה, אם רק ייתן לו. "אתה לא יכול לעזור. כבר שלשה ימים מחוצא סתור ורוגש. שלשה ימים שהוא אינו מוצא מרגוע לנפשו. הוא נתקל ברמב"ם מוקשה ונפשו אינה יודעת מנוחה!"
לא לחינם נתבקש הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל, כבר לפני **שבעים שנה** לכהן בשיבות מפוארות, בין היתר, בשיבת חכמי לובלין – אחר פטירתו של רבי מאיר שפירא זצ"ל, ישיבת קרלין ועוד. אש התורה שיקדה בו ניכרה למרחקים.
היה זה לפני כשלושים שנה, ממשיך הרב אליעזר טורק ומספר: רעיתו של הרב שך זצ"ל המשיך בעמוד הבא**

דף קיד/א המציל מן הנחר
כתר תורה שנשדד על ידי הנאצים

יהודי ניצול שואה סייר בתצוגת כלי קודש בהר ציון בירושלים, ולפתע נדמה היה לו כי הוא מבחין בפריט המוכר לו עד מאד. לתדהמתו הרבה התברר לו כי לפניו כתר תורה עשוי כסף, שהיה שייך לו בעת שהתגורר בעיר מקוב שבהונגריה, ושנשדד ממנו על ידי הנאצים ההונגרים ימ"ש, ובדרך לא דרך התגלגל לארץ ישראל. כאשר בעל הכתר תבע מהנהלת המקום **להשיב את הכתר לידינו**, הוא גם הסב את תשומת ליבם לשמות הוריו שהיו חרוטים בתחתיתו של הכתר. לחיזוק טענתו בדבר בעלותו על הכתר הוא הסתייע בגבאי בית הכנסת דאז, שהעיד כי הוא דובר אמת.

אולם, הנהלת המקום השיבה לו, כי עם כל הצער שבדבר, על פי דין תורה אין היא מחוייבת להשיב את הכתר לבעליו הראשונים, כמבואר בסוגייתנו, שהמציל חפץ שנשחף בנהר אינו חייב להשיבו לבעליו, משום שהלה התייאש ממנו. "גם אתה", אמרו לו, "התייאשת מהכתר ואנו זכינו בו". ברם, למעשה, ההכרעה בנושא תלויה במחלוקת הפוסקים, כלהלן.

מנהג להחזיר חפצים גזולים ואבודים: כידוע, מדין תורה, **מציאה שבעליה התייאשו ממנה**, אין המוצא אותה חייב להשיבה לבעליה, והרי היא שלו. אולם, כתב ה"שולחן ערוך" (ח"מ סי' רנ"ט), שלפנים משורת הדין יש להחזיר את החפץ לבעליו. גם לגבי חפץ **גזול** שהגיע לידי אדם אחר כתב הרמ"א (ח"מ סי' שני' סעי' ז'), כי למרות שמעיקר הדין אין הוא חייב להשיבו לבעליו, אם הלה התייאש ממנו, מכל מקום **"נהגו להחזיר כל גניבה ואין לשנות מן המנהג"**, ואף כופין על המחזיק בחפץ זה לעשות כן.

עתה, נחלקו הפוסקים, האם המנהג להחזיר חפצים **גזולים** זהה למנהג להשיב חפצים **אבודים**, וגם מקורו נובע מן ההלכה שראוי לנהוג עם הזולת **לפנים משורת הדין** בלבד ("קצות החושן" שם סי' ה'). או שמא, המנהג להשיב חפצים **גזולים**, הוא **תקנה ממונית** של חכמי הדורות, **שחייבו** את המחזיק בחפץ הגזול להשיבו לבעליו (ש"ד).

האם עני חייב להחזיר חפץ לעשיר? ההבדל בין שני טעמים אלו בא לידי ביטוי, כאשר עני מרוד מצא חפץ שנגזל מאדם עשיר. שכן, אם נחייבו להשיב את החפץ משום "לפנים משורת הדין", שהרי העני הזקוק לממון למחייתו, אינו חייב לנהוג לפנים משורת הדין [כפי שגם נפסק לגבי אבידה]. אולם, אם נבוא לחייבו משום תקנה ממונית שנתקנה על ידי חכמי הדורות, גם העני המרוד ביותר חייב להשיב את החפץ הפחות ביותר לעשיר הגדול ביותר, שהרי מוטל עליו **חוב ממוני**.

לפיכך, כאשר נדון בדבר חובתה של הנהלת המקום להשיב את כתר התורה לבעליו, נמצא, כי ההכרעה בעניין זה תלויה במחלוקת הנזכרת. שכן, אין אפשרות לצוות על מוסד ציבורי לנהוג לפנים משורת הדין, שהרי מי הוא זה שינהג כן, הלא החפץ לא הגיע לידי הפרטיות של מאן דהוא. אולם, אם מנהג זה הוא תקנה ממונית, רשאי בעל הכתר לתבוע את השבתו לידינו, שהרי שלו הוא.

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, שבפניו הובאה השאלה הכריע (קובץ תשובות

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הרה"ח

ר' נחום יואל הלפרן ז"ל
בחה"ח ר' חיים יעקב ז"ל
נלב"ע ביום ה' כסלו תשמ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחיו
לונדון

לעילוי נשמת

מרת

בריינה סנד ע"ה
בת הר"ר מנחם מנדל ז"ל
נלב"ע ג' כסלו תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י נכדה
הר"ר **צבי סנד** ומשפ' שיחיו
ירושלים

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **משה זאב מאיר** ב"ר
יו"ט ליפא הלוי ז"ל נלב"ע וי' חשוון תשמ"ט
וזוג' מרת **גיטה מאיר** ע"ה ב"ר
אברהם ברוך ז"ל נלב"ע ג' כסלו תשנ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י בנם ידידו
עו"ד הר"ר **יו"ט ליפא מאיר** ומשפ'
שיחיו-קרית קריניצי

המשך מעמוד קודם

נוקמה לעבור ניתוח שארך 12 שעות. כל אותו היום שהה הרב שך בחדר סמוך לחדר הניתוח, ולרגע אחד לא פסק מלכת. אנה ואנה הוליכוהו רגליו. מפניה זו של החדר לחברתה, וחוזר חלילה.

והנה, נשמעו נקישות קלות על דלת החדר, ועל המפתן הופיע הרב מפתוניבז', רבי יוסף כהנמן זצ"ל, שבא לשהות עם הרב שך בשעות קשות אלו. הרב מפתוניבז' הביט אל תוך החדר, וכאשר דמה היה שהוא מתכוון להיכנס פנימה, הוא סגר את הדלת וסב לאחוריו. "אנו חוזרים לבני ברק" אמר למלווהו. בדרכו חזר הפטיר הרב מפתוניבז': "איני רוצה לגרום לביטול תורה", ולא יסף. והיו דבריו לפלא.

עם לילה. כאשר הסתיים הניתוח הקשה, הגיע הרב שך לביתו, תשוש ולא ממואנע. היום, להפתעת מקורביו ניגש הרב שך אל שולחנו הוציא גליון וקסת, ובמשך שתיים תמימות לא פסקה ידו מכתובה נמרצת. "אני כותב את חידושי התורה שהתחדשו לי במהלך 12 השעות שהייתי בבית החולים!"

אין אלו ניסים, גם לא מופתים. זה פשוט עניין של סדר עדיפות. כאשר הדבר החשוב ביותר, היחיד שיש לחזק, הוא התורה, יש לצלל כל רגע. וכך הוא נהג.

לא פלא, איפוא, כי אהבתו ושקיקתו אל התורה הביאה לכך שתלמיד חכם ירושלמי, רבי דוד פינקל זצ"ל, ראה במו עינו כיצד הרב שך מקפץ ומרקד באישון ליל על מדרכותיה המושלגות של ירושלים.

"זה עתה יצאתי מביתו של הרב מברסקי", הסביר הרב שך בפשטות, ושבעתי ממנו חידוש תורה נפלא. שמחתי אותה וחדוותי בקשה להתפרץ, אך מפאת כבודו של הרב מברסקי הצעתי. כאשר יצאתי מביתו, התרתי לעצמי לפרוק בריקוד של שמחה, ריקוד מתוך אופק עילאי. וכי קלה היא בעיניך? על חידוש תורה מעג שכוה לא ארקוד? אה?"

הבה ונקרא את המשך נאומו אל לומדי הדף היומי, של גדול בתורה, שנקשר אליה בעבותות אהבה ללא גבול, והיה הדברים לעילוי נשמתו:

התכבדתי להביע את ברכתי אם כי קשה לי לדבר, גם מפאת מצב בריאותי. אך מפני כבוד הציבור וכבוד התורה, אומר מילים קצרות.

קיום עם ישראל לכל אורך הגלות מוכיח, שרק בארצות שלא רפו ידיהם מהתורה ומהמצוות החזיקו היהודים מעמד ולא התבללו בין האומות. לא כן בארצות שרפו ידיהם מלימוד התורה, והבנים והבנות נתחנכו על ברכי לימודים אחרים – הרבה מהם התבללו, ואין זכר לשום דבר קדוש. לנו אין שום עצה אחרת! דרך המלחמות שלנו, דרך הקיום שלנו, כל כלי ישראל מימות עולם, מה החזק אוננו? – הלכות!

גם עתה אנחנו נמצאים בתקופה של "שחו גבעות עולם" – קמות מדינות ונופלות מדינות, מדינות עצמאיות מאבדות את עצמאותן בין-לילה, וחדלות מלהתקיים. אצלנו, יהודים, אין חידלון! הלכות יש לנו! זו נצחיות!

חז"ל מספרים לנו בדף ג' ע"א במסכת מגילה, כי בהיות יהושע ביריחו, נגלה אליו מלאך שר צבא ה', וכאשר שאל אותו יהושע, "הלנו אתה אם לצרינו?" טען המלאך: "אמש ביטלתם תמיד של בין הערביים, ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה". שאל אותו יהושע: "על איזה מן באתי?" והשיב לו "עתה באתי", היינו: על ביטול תורה המתרחש כעת בזמן המלחמה באתי. מיד "יועיל יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. א"ר יוחנן, מלמד של בעומקה של הלכה". מה היתה התביעה בזמן המלחמה? על ביטול תורה! ללמדנו, שכלי הזין היחיד שלנו הוא התורה. והתורה בלבד היא קיומנו.

הענין בהקדמת הסידור אומר, שנס הקיום של עם ישראל גדול מניס יציאת מצרים.

ואני שואל אתכם, רבותי: האם דווקא כשהיהודים בחו"ל הוא כן? האם לא כך הוא גם כאן בארץ ישראל, כשאנחנו מוקפים בשונאים מסביב מכל מדינות העולם, כל כך הרבה מדינות, כולם עומדים ומשחיתים את

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

להגרי"ש אלישיב שליט"א סי' רי"ז), כי יש לנהוג כדעת הש"ך, שתקנה זו היא ממונית, ולפיכך צודק בעל הכתר בטענתו, ועל הנהלת המקום להשיבו לידיו.

דף קט"ו/ב מים שנתגלו

סכנת מזיקים במים מגולים

מבואר בסוגייתנו, שחז"ל אסרו את השימוש במים מגולים, משום החשש שמא נחש שתה מהם והטיל בהם את ארסו הקטלני. איסור זה תקף אף אם אדם כלשהו כבר שתה מהם ולא ניזוק מכך, משום שאינו דומה משקלו הסגולי של ארס נחש מסויים, למשקלו הסגולי של ארס נחש ממין אחר: יש ארס השוקע עד תחתית הכלי, יש הצף על פני המים ויש ארס אשר צף באמצע המים, ולפיכך, לעולם, עד לאחר שתית כל המים, אין לדעת אם הוטל בהם ארס נחש ועדיין יש סכנה לשתות מים אלו (טור יו"ד סי' קט"ז). גם בעלי חיים אין להשקות במים אלו, הן כדי למנוע את הריגתם, והן כדי למנוע נזק מבני אדם עקב אכילת בשרם של בהמות ששתו ממים אלו. החתול הוא בעל החיים היחיד שמותר להשקותו במים מגולים, מאחר שאינו ניזוק מארס הנחש (רש"י שבת קכח/ב).

חתולים לשמירה מנחשים: במקומות שבהם אין הנחשים מצויים, כתבו בעלי התוספות (ביצה ו'א ד"ה "והאידנא") כי מים שנותרו מגולים אינם אסורים בשתייה, משום שאין חשש סכנה. כך גם פוסק ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' קט"ז סעי' א') ובעל ה"לבוש" אף כתב, כי לא זו בלבד, אלא אף לכתחילה מותר להניח מים ללא כיסוי. בספר "מזמור לדוד" (הובא ב"דרכי תשובה" שם, סק"ז) כתב טעם מעניין על המנהג להקל בדיון זה, על פי הגמרא (פסחים קי"ב) האומרת, שטבעם של החתולים להרוג את הנחשים, ולפיכך, ניתן לסמוך עליהם שימנעו מהנחש הטלת ארס בכוס.

אלא, שלכאורה יש לתמוה, כיצד ניתן להשתמש מקיום תקנה שנתקנה על ידי חכמים, הלא רק בית דין שגדול בחכמה ובמנין מבית הדין שתיקן את התקנה רשאי לבטלה (משנה עדיית פ"א מ"ה), ולכן, כל עוד בית דין לא ביטלה יש להמשיך ולדבוק בה, למרות שבטל טעם התקנה.

על אלו תקנות אין צורך לשמור כאשר פג טעמן? האחרונים מבארים (ט"ז שם סק"א ובביאור הגר"א והפרי"ח ועוד), כי יש להבדיל בין תקנת חז"ל שניתקנה ללא סייגים, כגון: שלא לעשות מלאכה בערב פסח לאחר חצות היום, לבין תקנה אשר כללה גדרים וסייגים, כגון: תקנת מים מגולים. כאשר חז"ל תקנו שלא לעשות מלאכה בערב פסח לאחר חצות היום, הם לא הגבילו אותה ולא סייגו אותה לתקופות ולזמנים מסויימים. לפיכך, גם כיום, כאשר לצערנו אין מקריבים קרבן פסח, שהוא העילה לתקנה, בכל זאת התקנה עצמה שרירה וקיימת. לעומת זאת, התקנה שלא לשתות משקים מגולים אינה גורפת ואינה כוללת כל סוג של משקה, שהרי יש משקין שעליהם לא נתקנה התקנה מעולם, משום שהנחש אינו שותה מהם. כלומר, חז"ל לא אסרו שתיית כל משקה מגולה, אלא שתיית כל משקה שיש חשש שהוטל בו ארס נחש, לכן, כאשר אין מקפידים על התקנה במקום שאין בו נחשים, אין פירוש הדבר שבטלה התקנה, אלא שלמקומות אלו היא מעולם לא נתקנה.

סגולה להנצל ממחשבות זרות בתפילה: מכל מקום, כתב השלי"ה הקדוש (הובא ב"פתחי תשובה" יו"ד סי' קט"ז ס"ק א'), כי גם במקומות אשר מן הדין אין חובה להימנע משתיית מים מגולים, שומר נפשו ירחק מהם. גם הגאון מוילנא היה נזהר בזה ביותר, ונכדו הגר"א אליהו לנדא זצ"ל אף כתב ("שיח אליהו"), שיש קבלה מהגר"א, שהנזהר והמחמיר בהלכות אלו לא יבוא לידי מחשבה זרה בתפילתו.

נטילת ידים של שחרית במים מגולים: בספר "שמירת הגוף והנפש" (פ' מ"ד) מציין, כי יש מהאחרונים שכתבו כי יש לנהוג ביתר הקפדה במים שנותרו מגולים בלילה. הלכה זו אקטואלית לגבי נטילת ידים של שחרית, שלכאורה, יש להקפיד ולכסות את ספל המים שמניחים ליד המיטה. אמנם, כתב בעל ה"שערי תשובה" (א"ח סי' ד' ס"ק ז'), שמאחר שהסכנה הטמונה במים מגולים היא בשתייתם ולא ברחיצה בהם, אין לחשוש מנטילה במים מגולים. אכן, בתוך דבריו הוא גם מביא את דברי אלו המקפידים שלא ליטול ידים בשחרית במים אלו.

האם מקרר נחשב ככיסוי? הגר"ש וואזנר שליט"א ("שבט הלוי" ח"ו סי' ס"ג) דן בנושא מים מגולים ומציין, כי גם אדם המקפיד על תקנה זו אינו צריך לחשוש מהנחת משקים מגולים במקרר, משום שאין דרך הנחשים להכנס למקומות קרים.

דף קט"ז/ב שיירא שהיתה מהלכת

כיצד מחלקים את נטל המיסים?

כאשר מוטל על מספר אנשים להמציא יחדיו סכום מסויים, יש שני דרכים לחישוב הסכום אשר מוטל על כל אחד מהם לשאת בו. א. לחלק את הסכום ביניהם באופן שווה. ב. על כל אחד מהם לשלם לפי מצבו הכלכלי, מאת הרב תרבו ומאת המעט תמעיטו. בסוגייתנו מבואר, כי שתי צורות גביה אלו מקובלות על פי ההלכה, אלא שההחלטה על אופן הגביה נקבעת על פי המטרה אשר הממון נאסף מן הציבור לשמה. לפיכך, חלוקת הסכום בין קבוצת בני אדם שנאלצת לשלשל אותו לידי שודדים שעמדו בדרכם, תעשה לפי מצבו הכלכלי של כל אחד מהם, המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

שהרי מטרת השודדים היא **נטילת ממון**. אולם, אם קבוצת אנשים נדרשת לשלם ממון כדי להנצל מסכנה קיומית, יש לחלק סכום זה ביניהם באופן שווה, כפי שמבארים הראשונים (רש"י ד"ה "אף לפי נפשות", רא"ש סי' כ"ב, יש"ש סי' מ"ב), שאופן גביית הממון נעוץ במטרה שלשמה הוא נאסף.

למעשה, פסקי הראשונים אודות חלוקת נטל המס בין בני העיר מושתתים על דברי סוגייתנו, וכאמור, לכל הדעות מס שנועד לפעולות ציבוריות, כגון **סלילת כבישים** וכדומה, יגבה לפי הממון שבידי כל אדם, ואילו מס שנועד לפעולת הצלת נפשות על העיר, יושט באופן שווה על כל אדם.

אלא, שנחלקו הראשונים (עי' רמ"א ח"י סי' קס"ג סעי' ג'), כאשר הממון נגבה עבור נתינת שוחד למושל המקומי כדי שישיר מעליהם את רוע הגזירה, כגון: לביטול חוק **האוסר למכור לחם ליהודים** או חוק האוסר את השחיטה. יש הסוברים, כי במקרה זה גביית הממון תעשה לפי מספר הנפשות, כפי שנוהגים במקרים של הצלת נפשות. אולם, לדעת אחרים, יש לגבות את הממון כפי שגובים מיסים רגילים, לפי הממון שבידי כל אדם, משום שהמושלים הטילו את הגזירה הרעה על היהודים מתוך שחמדו את ממוןם וידעו שיבואו לחלות את פניהם בממון, וממילא נחשבת גביית כספים זו כמי שנועדה עבור תשלום ממון ולא עבור הצלת נפשות.

הרמ"א (שם, ע"פ הסמ"ע ס"ק ח') מסכם את הנושא וכותב, כי מאחר שפעמים הטילו את הגזירות כדי לקבל ממון מן היהודים ופעמים משום שבאמת רצו להצר להם ולסכנם, על כן, על הדיינים לדון בכל מקרה לפי ראיות עיניהם, וכפי שכתב בעל ה"תרומת הדשן" (ח"א סי' שמ"ה): "הדברים האלו אינם נידונים על בורין בדין תורה לפי אשר נמצא בספרים לבד, אלא גם צריכים להיות נידונים לפי ראיות עיני הדיין, האידך הוא ענין התגר והחירום ולפי אשר הוא מצוי מן השלטונים".

מעניין לציין את דברי הרשב"א, מהם ניתן ללמוד מעט על המאורעות הקשים שעברו על עמנו בגולה. כאשר הרשב"א דן (שו"ת ח"א סי' אלף צ"א) לגבי אופן גביית ממון לצורך שמירה על היהודים בערב אידם של הנכרים, הוא כותב, שבמקרה זה יגבו את מחצית הממון לפי נפשות ואת מחציתו לפי ממון, משום שהגויים שהשתוללו סיכנו הן את נפשות היהודים והן את ממוןם.

אופן חלוקת הנטל הכספי עבור בניית בית כנסת: לגבי גביית כספים לצורכי קדושה כתב רבי מאיר ב"ר יצחק קצנלנבוגן [קרבנו של הרמ"א נולד בה' רמ"ב, נפטר בה' שכ"ה. שימש רב וראש ישיבה בפאדובה שבאיטליה], שמנהג כל הקהילות לחלק את הגביה, מחצית לפי נפשות ומחצית לפי ממון. עם זאת, כאשר הוא נשאל אם מנהג זה תקף גם לגבי איסוף ממון לבניית בית כנסת, ניכר בדבריו כי הוא מתאמץ לפטור את העניים מתשלום לפי נפשות והוא מבקש "לחפש בזכות העניים" תוך העלאת הסברה, **שהעניים יכולים להתפלל גם בצריף רעוע**, שהרי אין ממון בידם. לפיכך, בית הכנסת נבנה מחמת העשירים המחוייבים לבנות בית כנסת מפואר לרומם את הקב"ה ולהדרו, כפי שנאמר (משלי ג/ט) "כבד את ה' מהונך" ועל כן את מרבית העול יש להטיל על העשירים (שו"ת מהר"ם פדובה סי' מ"ב).

בנוסף לכך הוא טוען, כי בניית בית הכנסת תאריך שנים מספר, ואין כל וודאות כי העניים המשלמים היום ממון עבור בנייתו, ידורו בעיר גם בעת השלמת בניינו. לעומת זאת, העשירים כבולים למקום מגוריהם מחמת עסקיהם הענפים.

דף קטז/א הרי שהיה בורח מבית האסורין

תשלום שכרו של שתדלן

בסוגייתנו מבואר, כי אדם המתחייב ממון לחבירו תמורת עשיית מלאכה מסויימת, אינו חייב לעמוד בדיבורו בכל מקרה, וכגון: אסיר שנמלט מבית האסורים, וביקש מבעל ספינה להעביר אותו לחוף מבטחים, והלה הסכים לעשות כן תמורת מחיר מפולפל, רשאי האסיר לטעון "משטה הייתי בך", ואין עליו לשלם לבעל הספינה אלא את המחיר המקובל בלבד. מדוע הוא פטור? באלו מקרים נוספים רשאי אדם לומר "משטה הייתי בך"? לא נוכל להרחיב יתר על המידה בנושא מסועף זה שנידון בהרחבה בספרי הפוסקים, אך עיקרי הדברים בשורות שלפנינו.

סב שהבטיח ממון לבנו תמורת לימוד עם הנכד: המקרה המעניין שמוזכר בראשונים, ואשר לגביו אין הדעות חלוקות, הוא לגבי סב שהתחייב לתת לבנו סכום עתק אם הוא ילמד תורה עם בנו - נכדו. במקרה זה, כתבו הראשונים, שהסב פטור מתשלום השכר המפולפל, למרות שכל אדם שמתחייב ממון תמורת מלאכה חייב לעמוד בדיבורו, משום שהרי האב מצווה מן התורה ללמוד עם בנו, וממילא רשאי הסב לטעון כלפי בנו "למדת תורה עם בנך מפני שאתה מחוייב לעשות כן, ולא משום שהבטחתי לך ממון, ולפיכך אין כל סיבה שאשלם לך".

עתה, מבארים המרדכי (אות קע"ד) והריטב"א (ב"נמוקי יוסף" יבמות קו), כי גם האסיר הנמלט פטור מתשלום, שהרי בעל הספינה מחוייב לסייע לו להנצל מרודפיו, ולפיכך, נשמט הבסיס לתביעתו לקבל את סכום העתק שהובטח לו.

ההבדל בין מצווה פרטית למצווה כללית: אלא, שמדברי הרמב"ן (ספר "תורת האדם" דף מ"ה) והרא"ש (שו"ת כלל ס"ד סי' ד') עולה, כי יש חילוק מהותי בין האב לבין בעל הספינה. שכן, מצוות האב ללמד את בנו תורה **מוטלת עליו בלבד**, ולפיכך רשאי המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

חרבותיהם. מה שלהם מותר - לנו אסור. להם מותר לירות ולהרוג ולהשמיד ולעשות שואה של איבוד מיליוני נפשות, ואילו אצלנו על חשד בעלמא בלבד איננו יכולים להתנקות. הלא גם עכשיו בארץ ישראל אנחנו נמצאים בגלות בין שבעים אומות, שה אחת בין שבעים זאבים, והעם היהודי חי אך ורק בניסים וימומיום, למעלה מדרך הטבע. הקב"ה מכניס במוחו של מישהו כזה רעיון וזה רעיון, כזו סיבה וזו סיבה לסייע לנו. אין זכות אחרת, אין שכל אחר, אין הבנה אחרת. כך היה קיומנו עד היום, וכך ימשך הלאה, כי אין דרך אחרת להבין את קיום העם היהודי. במצב של שחיתות, גזירות, שריפות - אנחנו קיימים, כשהנס של אתמול אינו כשל היום, והנס של היום שונה מזה של מחר.

יהודים חיו בלי כל ד' אמות תחת הרגלים. שום דבר מדיני לא היה לנו, רק גלות וגלות וגלות. כל האומות אינן יכולות להתקיים כך. הרבה אומות - אבד זכרן ועברו ובטלו מן העולם, עד אשר אפילו שמותיהן לא יזכרו ולא ייפקדו, כי כשאין להן אדמה משלהן, כשאין להן מקום תחת רגליהן - חדלות הן מלהתקיים. ואילו אנחנו - אלפי שנים בגלות, בלי אדמה משלנו תחת רגלינו - ואנחנו חיים וקיימים! אין זאת אלא מפני שאנחנו עם מיוחד, "עם לבדד ישכון", עם של "אל תקרי הליכות, אלא הלבנות". **הדרך שלנו היא דרך של תורה! של לימוד! של בית המדרש!** החומש הוא הנשק היחיד שלנו! יהודי נכנס לבית המדרש ושופך שיחו בתפילה לפני השם יתברך, שרק בידו לתת לו את צרכיו וחסרונם. זה מחזיק אותו. הוא מבקש מהבורא רפואה ובריאות ופרנסה ודעת. יהודי כזה איננו מתבולל. יהודי כזה מאושר ושמן ביהדותו, בקשר התמידי שלו עם הבורא יתברך. זה מאושר ממנו בעולם! איך המבט שלו על הגוי, הגוי העשיר, החכם כביכול, השליט עליו? - היהודי בו לו בלבד, אף על פי שהיהודי עני והגוי עשיר, כיון שאני היהודי - "אתה בחרתנו"!

דרכי המלחמה והטקטיקה של הגויים בנויות על עוד נשק ועוד נשק, עוד כלי זין ועוד כלי משחית, אבל לא כן הוא חלק יעקב. לא זוהי דרך מלחמתנו ולא זוהי דרך נצחוננו. לנו יש רק דרך אחת: ללמוד התורה! זהו נשקנו, זה אושרנו, זו הצלחתנו, זה קיומנו, זו חיותנו. שום שרפות לא יכלו לנו. **שרפו את ספרי הקודש שלנו - והגוילים נשרפו, אבל האותיות נשארו פורחות! והאותיות הקדושות הללו של התורה הקדושה הן סוד קיומה של האומה הישראלית.**

יהודים יקרים ואהובים! זה הוא הדף היומי! שהיהודי ילמד, שייכנס לבית המדרש, אז הוא מאושר. הוא איננו עושה טובה לאף אחד, אלא אך ורק מייטיב עם עצמו ועושה את עצמו למאושר באדם. כשהוא לומד, אז הוא בז ולעג לכל צרות וטרדות העולם הזה. אמנם כן, הוא מודאג בענייני פרנסה, מאין יבוא עורו? הוא לומד דף גמרא, ואז הוא מתמלא בכזה מין אושר וחידוה וביטחון מהבורא יתברך: אה, בודאי השם יתברך יעזור! יותר מזה אין יהודי יכול לעזור לעצמו. רק בדרך זו, וזה הוא יהודי.

יהודים יקרים! האם תבטיעו אנחנו באים אליכם, כשאנחנו מציעים לכם ללמוד את הדף היומי! האם עול כבד באנו להטיל עליכם: לא ולא! אדרבה! אנחנו באים להנעים לכם את החיים ולעשותם מאושרים בלימוד הדף היומי! היכנסו נא לבית המדרש, הפרישו לכל הפחות שעה אחת מהיממה ללימוד הדף היומי, ואז ימתקו וינעמו לכם גם שאר 23 השעות במימה. תהיו מאושרים, טעמו נא זאת! טעמו וראו כי טוב ה'! כמה מאושר הוא הלימוד! ועל כן יש לאדם לקבל על עצמו בקבלה גמורה להמשיך יום יום ללכת ללמוד".

... בימים אלו, מסיימים המוני לומדי הדף היומי את מסכת בבא קמא ופותחים בגילה וברינה בלימוד מסכת בבא מציעא. יפץ כל לומד דף יומי את המסר בקרב חבריו ומכריו, יביאם אל בית המדרש, ויזכו רבים ליהנות מנועם התורה ולהביא אושר לחייהם.

ת.נ.צ.ב.ה.

פנינים

מעשה נורא

דף קיטב ומתא מחסיא אתרא דקפדי הוא **כידוע**, ברוב המסכתות בש"ס הוסיפו מסדרי הש"ס מאמר אגדה בסוף המסכת, אף שאין הוא קשור לסוגיה שבה עוסקים, זאת, על פי האמור (מסכת דרך דרך ארץ זוטא פ"ב) "למוד להיות גומר בטוב".

לדברי המהרש"א, גם רש"י נהג כך, ומשום כך הוא הוסיף בדבריו את המילה "טוב", למרות שהיא מיותרת, כאשר הוא כתב (בד"ה "מתא") "מקום בהמות הוא, וצריך למרעה טוב". לכאורה, אומר המהרש"א, די בכך שרש"י יציין כי מתא מחסיא הוא מקום למרעה בהמות, אך כדי לסיים בדבר טוב, הוסיף רש"י את המילה "טוב".

בהקשר לכך מסופר מעשה נורא בספר "חוסן ישועות". תלמיד חכם אחד שעסק בכתביה, הניח את הקולמוס ופרש למנוחת הלילה, כאשר המילים האחרונות שכתב היו: "ושעירים ירקדו שם" (ישעיהו יג/כא). **למחרת**, בעת שהתיישב להמשיך במלאכתו הבחין, כי מולו יושב איש שמראהו נורא כגחלי אש, שאמר לו: "דע שלא דרך עשית שעמדת מן הספר בפסוק 'ושעירים ירקדו שם'". מזיק אני, ושמי "שומר דפין", כי אני ממתין על הדפים, ובכל עת שהמלמדים או הסופרים מסיימים בספר בפסוק רע, אני מוכן להזיק". בסופו של דבר אמר המזיק, כי מאחר שבפמליא של מעלה מדברים שבחו, הוא לא יזיק לו. בעל ה"חוסן ישועות" מסיים את דבריו, כי **מצווה לפרסם עניין זה למלמדים או לסופרים, שייסימו את לימודם בדבר טוב**.

עונג שבת

פרשת תולדות

"הלעטיני נא מן האדם" (כח/כט)
 • מנהגי "יום השנה" לפטירת אביו ואמו
 • **"ולא הכירו"** (כז/כג)
 • טביעת עין - הגבול הדק בין דמיון למציאות
 • **"ויאמר יעקב השבעה לי"** (כח/לג)
 • עורותיו של החכם הטורקי
 • **"מחלת בת ישמעאל"** (כח/ט)
 • מכאן שחתן מוחלים לו עוונותיו
 על נושאים אלו ועוד רבים אחרים
 תוכל לקרוא בספרי "מאורות הדף היומי" - ג' חלקים
 ניתן להשיג בחנויות הספרים
 להזמנות חייג:

03-616-06-57

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
 טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243

מחלקת מנויים

המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
 dafyomi@hadaf-hayomi.com
פקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

נקודות הפצה בחו"ל

מנצ'סטר: הר"ר מנחם אדלר 7088575-44-161
לונדון: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
פלגות: הר"ר יעקב סנדורוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב ניו ג'רסי: מושפי פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאלי: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
בארצות הברית
 ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים נא לפנות לטל. 718-972-5756

כריכה וקיפול: "עייטופי" 03-5783845

המשך מעמוד קודם

הסב לטעון, כי האב פעל מכוח מחויבותו האישית ולא עקב הכסף שהובטח לו. לעומת זאת המצווה להציל את האסיר הנמלט מוטלת על כל ישראל, ובכללם על בעל הספינה, אך אין היא מוטלת עליו באופן אישי, ואין היא כרוכה סביב צווארו של בעל הספינה עד שניתן לטעון כלפיו, שהוא הוביל את האסיר משום המצווה בלבד ולא משום הממון שהובטח לו. על כן, הם מבארים, שהאסיר הנמלט פטור מתשלום הסכום המובטח, משום שהתחייבותו ניתנה ברגעי לחץ ודוחק ולהתחייבות בתנאים אלו אין תוקף ומשמעות.

חולה שהתחייב לשלם מחיר מפולפל תמורת ביצוע ניתוח דחוף: כאשר נבוא לדון, אם חולה שהתחייב סכום גבוה ביותר לרופא תמורת טיפול רפואי דחוף חייב לשלם לו כמובטח, נמצא, לכאורה, כי לכל הדעות הוא פטור מהתשלום הגבוה שעליו התחייב, שהרי מצווה על רופא לסייע לחולה ובנוסף לכך, התחייבות החולה ניתנה בשעת צרה, ואין דינו שונה מזה של האסיר הנמלט, כלעיל. ואכן, כך פסקו המרדכי והריטב"א (שם).

ערך החכמה לא יסולא בפז: אך הרמב"ן מחדש כי אין להשוות בין המקרים, מאחר שמקצוע הרפואה מיוחד הוא בכך, שהרופא משתמש בניסיונו ובחכמה שצבר במשך השנים ו"חכמתו מכר לו" הרופא לחולה, ולחכמה אין מחיר. ועל כן, על החולה לשלם לרופא את הסכום המובטח, וכך גם נפסק להלכה (טור י"ד סי' שליו ועיין ב"בית יוסף" שם).

תשלום שכרו של שתדלן: כך גם כתבו הפוסקים לגבי שתדלן, אשר נשלח לפעול אצל אנשי השלטון לטובת אנשי העיר, או שנשלח לפעולת שתדלנות עבור אדם פרטי, שאין גבול לקצבת שכרו, ויש לתת לו כל ממון שעליו סיכמו טרם שליחותו (שו"ת "שבות יעקב" ח"ב סי' קנ"ז שו"ת "חתם סופר" חו"מ ל"א וב"פתחי תשובה" חו"מ רס"ד סי' ח').

דף קיח/א הגונב טלה מן העדר

רשות הדואר בשימוש הגנבים!

בסוגייתנו מבואר שגזלן המבקש להחזיר את הגזילה לבעליה, אינו נפטר מאחריותו על החפץ עד שיוודע לבעלים שהגזילה הוחזרה לידיהם, וכך הם יהיו מודעים לצורך לשמור עליה, שהרי אם לא ידעו שהגזילה הוחזרה, לא ישמרו עליה. לפיכך, הגונב טלה מן העדר חייב להודיע לבעליו על החזרתו. זאת, למרות שהבעלים שומר על כל העדר ובכלל זה על השה שהוחזר לו ללא ידיעתו, אך יש לחשוש שמא השתנו דרכי התנהגותו של השה הגזול אחר ששהה זמן מה במקום אחר ואף השמירה עליו שונה מאשר על יתר הצאן, ועל כן יש ליידע את בעל העדר על החזרתו.

אמנם, אין הגנב חייב להודיע לבעלים כי הוא זה אשר גנב את החפץ. כך גם הורה הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" חו"מ ח"א סי' פ"ח) לבן טובים שנכשל וגזל ממון מאנשים רבים, ועתה, כאשר ביקש לשוב בתשובה ולהחזיר את גזילותיו, כיסתו בושה וכלימה. הגאון הורה לו, כי בדיעבד הוא רשאי להשיב לגנזלים את כספם בתוך מעטפות חתומות מבלי לציין עליהם את שם השולח, אך עליו לוודא כי המשלוחים אכן הגיעו ליעדיהם.

בקשת סליחה מן הגנב: בעל ה"אגרות משה" הוסיף וכתב, כי אם בעלי החפצים הגנובים הרגישו בחסרונם, עליו גם לבקש את סליחתם על הצער ועל עוגמת הנפש שנגרמה להם. אולם, גם בבקשת הסליחה אין הוא צריך לציין את שמו, ודי אם יכתוב בעילום שם, כי הוא מבקש מהם שישלחו בלב שלם לגנב הנסתר.

קניית עליה לתורה כדי להשיב גניבה: בדבריו, הוא מוסיף ומדגיש, כי הגונב מקופת הצדקה רשאי להשיב את הגניבה במסווה של תרומה, אך עליו לעשות זאת באופן שלא יכבדוהו עקב תרומתו הנכבדה, וללא ספק, שאין הגנב רשאי לקנות עליה לתורה בממון כדי להסוות את השבת הגניבה, שהרי הוא התחייב זאת בעבור העליה לתורה, ושוב לא ייחשב לו התשלום עבור קניית העליה לתורה כהשבת הממון הגנוב.

גנב שחשש שייחסו לו גניבות נוספות: גם הגאון רבי יעקב בלוי שליט"א (נ"פתי חושן" דיני השבת גזלה פרק ד' סי' ס"ק כ"ב) נדרש להתמודד עם שאלתו של גנב שביקש לשוב בתשובה, אך הגנב חשש שמא לאחר שיוודע כי הוא גנב את החפצים, יטפלו עליו גניבות נוספות שאירעו באיזור, שאין לו יד ורגל בהן. בעל ה"פתחי חושן" מצדד בתשובתו, כי **רשאי הוא לשנות מן האמת ולהשיב את החפצים לבעליהם באמתלאות שונות ומשונות, תוך הסוואת העובדה שהוא הגנב**.

לעילוי נשמת

הר"ר **זלמן ישראל הכהן** ז"ל
 ב"ר דוד מאיר ז"ל נלב"ע ט' כסלו תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר
אריה באום ומשפי שיחיו בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר **ראובן גומבו**
 ז"ל ב"ר צבי ז"ל
 וזוגי מרת **פראדל**
גיטל ע"ה ב"ר שמואל
 ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

המעוניינים
 להשתתף בהוצאת
 הגליון לאור
 להנצחת יקיריהם
 ולעילוי נשמתם,
 נא לפנות:

03-616-06-57